

Alusta monilajisille kohtaamisille

Maiju Suomi & Elina Koivisto

doi.org/10.23995/tht.121957

Alusta-paviljonki Helsingissä Arkkitehtuuri- ja Designmuseoiden tapahtumapihalla tarjoaa tilan monilajisille kohtaamisille heinäkuusta 2022 lokakuuhun 2023. Tutkimuspaviljonki etsii keinoja tukea luonnon monimuotoisuutta rakennetussa ympäristössä sekä ilmentää luonnon ja kulttuurin yhteenkietoutunutta luonnetta arkkitehtuurin keinoin. Pölyttäjäystävälliset perennat, lahopuu sekä savesta muovatut rakenteet kutsuvat ihmisiä ja toislajisia eläimiä viihtymään jaetussa tilassa. Alustan on toteuttanut Suomi/Koivisto arkkitehtien luotsaama monialainen työryhmä. Paviljonki on osa Maiju Suomen käytäntölähtöistä väitöskirjatutkimusta Aalto-yliopiston muotoilun laitoksen Empirica-tutkimusryhmässä. Työssään hän tutkii, miten arkkitehtuurin tekeminen ja kokeminen muuttuu, kun haastamme ihmiskeskeisen maailmankuvan arkkitehtuurin perustana. Samalla paviljonki toimii koelaboratoriona Elina Koiviston luonnonmateriaalien rakennuskäyttöä tarkastelevassa tutkimuksessa.

Avainsanat: yhteiselo, monilajisuus, materiaalisuus, ympäristötietoisuus, arkkitehtuuri

Kuva 1. Alusta-paviljonki etsii keinoja tukea luonnon monimuotoisuutta rakennetussa ympäristössä sekä ilmentää luonnon ja kulttuurin yhteenkietoutunutta luonnetta arkkitehtuurin keinoin. Kuva: Maiju Suomi, kaikki oikeudet pidätetään.

Luontokadon ja ilmastokriisin arkkitehtuuria

Alusta-paviljonki Helsingissä Arkkitehtuuri- ja Designmuseoiden tapahtumapihalla etsii keinoja tukea luonnon monimuotoisuutta rakennetussa ympäristössä sekä ilmentää luonnon ja kulttuurin yhteenkietoutunutta luonnetta arkkitehtuurin keinoin. Suomi/Koivisto arkkitehtien yhdessä monialaisen työryhmän kanssa toteuttama tutkimuspaviljonki tarjoaa tilan monilajisille kohtaamisille heinäkuusta 2022 lokakuuhun 2023. Pölyttäjätystävälliset perennat, lahoppu sekä savesta muovatut rakenteet kutsuvat ihmisiä ja toislaisia eläimiä viihtymään jaetussa tilassa.

Projekti syntyi tarpeesta ajatella uudelleen, mitä arkkitehtuuri oikeastaan on ja miten ilmastokriisi ja luontokato muuttavat tapaamme

rakentaa. Ekologinen kriisi vaatii tarkastelemaan arkkitehtuuria uudelleen sekä sen käytännön ympäristövaikutusten että kulttuurillisten merkitysten tasolla. Käytännössä arkkitehtuuri syntyy konkreettisesta materiaalista energian voimalla. Muokkaamme ympäristöämme meille sopivaksi, rakennamme suojia luonnonvoimilta. Samalla rakennuksemme ilmentävät maailmankuvaamme, arvoja ja yhteiskunnan valta-asetelmia. Ympäristökysymyksiä on arkkitehtuurissa lähestytty pääosin teknis-tieteellisestä näkökulmasta, keskittyen mittaamaan energian säästöä ja materiaalin kulutusta.¹ Ideoiden ja merkitysten välittäminen moniaististen tilakokemus-

1 John Brennan, "Qualitative and Quantitative Traditions in Sustainable Design," teoksessa *Aesthetics of Sustainable Architecture*, ed. Sang Lee (Rotterdam: 010 Publishers, 2011), 80–96.

ten kautta on jäänyt syrjään. Arkkitehtuuri on kuitenkin samaan aikaan taidetta ja tekniikkaa. Arkkitehtuurin professori Susannah Hagan esittää, että ollakseen aidosti yhteiskunnallisesti vaikuttavaa, ympäristötietoisien arkkitehtuurin on muistettava kaksijakoinen tehtävänsä, olla samaan aikaan sekä käytännön ympäristöteko että tämän symbolinen kuvaus.² Alusta-paviljongin suunnittelussa lähdimme liikkeelle tästä ajatuksesta. Halusimme samaan aikaan lisätä toislaajisten eläinten ja ihmisten hyvinvointia sekä kommunikoida esteettisen kokemuksen kanssa muuttuvaa ymmärrystä ihmisen suhteesta muihin lajeihin, materiaan sekä planeettamme elämää ylläpitäviin prosesseihin.

Erottelusta yhteenkietoutumiseen

Western culture has treated the human/nature relation as a dualism and that explains many of the problematic features of the West's treatment of nature which underlie the environmental crisis, especially the western construction of human identity as "outside" nature.³

Suunnittelutyömme taustalla vaikuttaa pyrkimys purkaa kahtiajakoa ihmiskulttuurin ja luonnon välillä. Etsiessämme uutta perustaa arkkitehtuurin tilalliselle ilmaisulle ja käytännön toiminnalle katsoimme posthumanismin ja uusmaterialismin suuntaan. Halusimme tietoisesti haastaa itsestään selvänä meissä vaikuttavaa ihmiskeskeistä maailmankuvaa ja katsoa, millä tavoin suunnitteluprosessimme muuttuisi.

Ohjenuoranamme ovat toimineet mm. tieteen ja teknologian tutkijan, monilajisuuden ja femi-

2 Susannah Hagan, *Taking Shape: A New Contract between Architecture and Nature* (London: Routledge, 2001).

3 Val Plumwood, *Feminism and the Mastery of Nature* (London: Routledge, 1993).

Kuva 2. Alusta-paviljonki toimii alustana kokeiluille sitä, kuinka liikkuminen pois ihmiskeskeisestä ajattelusta muovaa tapaamme tehdä tiloja ja kokea niitä. Kuva: Maiju Suomi, kaikki oikeudet pidätetään.

nismien teoreetikon Donna Harawayn ajatukset. Muotoudumme yhdessä toislaajisten kanssa, syntyen ja kuollen osana monitahoista yhteiselon verkkoa. Haraway kutsuu meitä viipymään ongelman äärellä sen sijaan, että toiveikkaana odotamme ratkaisua ympäristökriisiin joko teknologian tai jumalten suunnalta. Asutamme yhdessä vahingoittunutta planeettaa ja meidän on etsittävä keinoja elää osana haavoittunutta maisemaa yhdessä ei-ihmillisen kanssa, tunnistaen keskinäisriippuvuutemme ja kasvattaen kykyämme vastavuoroisuuteen ja vastuuseen.⁴ Alusta on toiminut meille leikkikenttänä ja etsinnän välineenä pyrkiessämme rakentamaan uusia

4 Donna Haraway, *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chtulucene* (Durham: Duke University Press, 2016).

mahdollisia tulevaisuuksia, joiden perustana on yhteenkietoutuminen erillisyyden sijaan.

Politiikan teoreetikko Jane Bennett haastaa meidät suunnittelijoina katsomaan tarkemmin materiaa, jonka olemme tottuneet näkemään passiivisena kohteena toiminnallemme. Inhimillinen ja ei-inhimillinen, elävä ja eloton, kuulumme yhtä lailla saman väräjävän materian piiriin. Materian, jolla itsellään on toimijuus muuttaa ympäristöään. Tässä maailmassa toiminta ei ole ihmislähtöistä, vaan suhteemme ei-inhimilliseen asettuu samalle tasolle hierarkian sijaan. Emme ole ympäristön ulkopuolella vaan osa sitä, jolloin esimerkiksi huolenpito ympäristöstä tapahtuu osana kokonaisuutta.⁵ Alustan suunnitteluprosessi piirtää esiin ei-inhimillisen materian toimijuuden osana paikan rakentumista.

Halusimme nostaa huolenpidon esiin perustana uudentalaiselle ympäristösuhteelle. Feminismin teoreetikko, tieteen ja teknologian tutkija Maria Puig de la Bellacasa yhdistää feminististä hoivan teoriaa ihmistä laajempaan todellisuuskäsitykseen ja ekologiisiin käytännön toimiin, kuten permakulttuurin harjoittamiseen. Hän laajentaa huolenpidon käsitettä jostakin, mitä ihmiset tekevät, eläväksi hoivan verkoksi, johon koko luonnollinen maailma ottaa osaa, ja tarkastelee tämän eettisiä seurauksia. Halusimme Alusta-paviljongin kautta tarkastella kahta hänen esiin nostamaansa käsitettä tilallisin keinoin. Otimme tavoitteeksemme ilmentää ajattelun ja tietämisen kehollisuutta tilan estetiikassa. Pyrimme myös tuomaan ihmistä laajemmat aikatasot osaksi tilan kokemusta.⁶

Alusta-paviljonki on siis osaltaan teoreettisen taustansa muovaama kokonaisuus, jonka kautta kysymme, kuinka muuttuvat maailmankuvat –

5 Jane Bennett, *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things* (Durham: Duke University Press, 2010).

6 Maria Puig de la Bellacasa, *Matters of Care: Speculative Ethics in More Than Human Worlds* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2017).

tässä tapauksessa liikkuminen pois ihmiskeskeisestä ajattelusta – muovaavat tapaamme tehdä tiloja ja kokea niitä.

Tila elonkirjolle

Alusta-paviljonki rakennettiin Arkkitehtuuri- ja Designmuseon väliselle piha-alueelle huhtikuussa 2022. Halusimme työskennellä museokontekstissa tavoittaaksemme ihmisiä sopivassa mielentilassa avautumaan uudelle. Yksittäinen paviljonki ei voi muuttaa koko rakennusala, mutta sijaintinsa ja näkyvän asemansa avulla se tarjoaa esimerkin muutoksen mahdollisuudesta. Halusimme yllättävän tilakokemuksen kautta herättää kävijöitä pohtimaan, millä tavoin voisimme muuttaa tapaamme rakentaa yhteistä jaettua ympäristöämme. Kenelle rakennamme?

Olemme tottuneet suunnittelemaan tiloja lähinnä ihmisen tarpeita silmällä pitäen. Suunnittelijoina teemme suuria päätöksiä toislaajisten elinolojen suhteen, usein tiedostamatta mihin kaikkeen päätöksillämme oikeastaan vaikuttamme. Rakentaminen syrjäyttää aina jotakin paikaltaan. Halusimme tällä kertaa etsiä keinoja tuoda lisää monilajista elämää kivettyyn kaupunkitilaan, joka palveli lähinnä museoiden pysäköintitilana. Tavoitteenamme oli luoda tila, joka tukisi samaan aikaan ihmisen ja muiden eläinten hyvinvointia. Päätimme työskennellä pölyttäjähönteisten tarpeiden äärellä. Heidän kohtalonsa kietoutuu yhteen omamme kanssa tavalla, joka on helppo kommunikoida kenelle tahansa.

Koska tavoitteenamme oli oman suunnitteluprosessimme kääntäminen pois totutusta ihmiskeskeisestä kaavasta, otimme alkuun yhteyttä Helsingin yliopiston ekologian tutkijoihin toislaajisten tarpeiden tarkastelemiseksi. Heidän kanssaan valitsimme kirjon pölyttäjäystävällisiä kasveja, jotka kutsuvat hönteisiä keskellä urbaania kivi-kaupunkia. Pääosa paviljongista muodostuukin noin tuhannesta kukkivasta perennasta, jotka tarjoavat ravintoa erityisesti

Kuva 3. Alusta-paviljonki tarjoaa paikan monilajisille kohtaamisille sekä mahdollisuuden pohtia omaa asemaamme osana luontoa. Käytännön tasolla pölyttäjähyönteisten tarpeisiin vastaa tuhat kukkivaa kasvia. Lahopuu tarjoaa ravintoa kovakuoriaisille. Huokoiset rakenteet tarjoavat suojaa. Kuva: Maiju Suomi, kaikki oikeudet pidätetään.

kimalaisille, mehiläisille ja perhosille koko kasvukauden ajan. Kasvien lisäksi paikalle on tuotu sieniympäristöjä lahoppuuta, joka tarjoaa kodin kovakuoriaisille ja erilaisille mikrobiston eliöille. Pidemmälle lahotessaan se muodostaa uutta hedelmällistä maaperää. Moninaisen maaperämikrobiston ylläpitäminen on olennaista sen oman itseisarvon vuoksi, mutta myös ihmisen hyvinvoinnin kannalta. Köyhtyvä maaperä uhkaa elämää sekä kaupungeissa että maaseudulla. Halusimme suunnata huomionsi maahan, jonka usein unohdamme odottavan myös kivetysten ja asfaltoitujen pintojen alla.

Materian muuttuvaisuudesta

Päätimme tutkia savea eri muodoissaan paviljongin pääasiallisena rakennusmateriaalina. Savi on ikiaikainen maaperän pintakerroksista löytyvä raaka-aine, jota on kaikkialla maailmassa. Halusimme huolehtia toislajisten eläinten elinoloista rakennuspaikan lisäksi myös siellä, mistä paviljongin materiaalit otetaan ja minne ne sijoitetaan palveltuaan osana paviljonkia. Savea otetaan yleensä käytöstä poistetuilta maatalousmailta ja kaivannot ennallistetaan esimerkiksi lintulammiksi. Käytön jälkeen polttamaton savi on mahdollista palauttaa ottopaikkaansa.

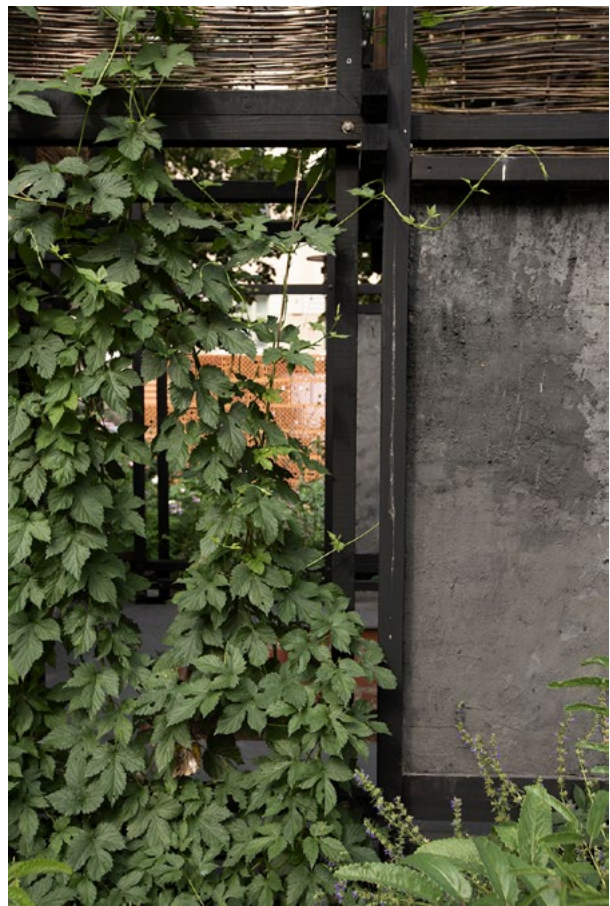
Saveen sitoutuu vuosittainen käsityö- ja rakennustraditio ja se kantaa mukanaan syviä kulttuurisia merkityksiä. Se muuntuu moneksi muovaamalla, puristamalla, polttamalla ja laittamalla. Sen hyvää tekevät vaikutukset niin ihmisten kuin rakennusten hyvinvoinnille ovat kokemuspohjaisesti hyvin tunnettuja. Yleisimmin rakennuskäytössä on poltettu punatiili, joka on vahva ja sinänsä haitaton materiaali, mutta sen valmistaminen vaatii paljon energiaa. Väliaikaisessa rakennelmassa ei ole järkevää käyttää vuosisatoja kestävästä materiaalista. Teimme kokeellisia rakenteita polttamattomasta savesta iskien, tiilimuurauksina ja rapattuina elementteinä. Kokeilimme myös biohiiltä, jota saadaan mistä tahansa biopohjaisesta materiaalista pyrolyysin avulla. Biohiili on äärimmäisen huokoista, minkä ansiosta se on kevyttä ja sitoo itseensä niin raskasmetalleja kuin mikrobeja. Se toimii niin rakentamisessa kuin maanparannuksessa.

Kuten kasvit, raakasavielementit tulevat muuttamaan muotoaan luonnonprosessien ja ajan vaikutuksesta. Biohiilellä kevennetty savirappaus varisee istutusalueille raviten kasveja ja paljastaen kauniin pajupunoksen. Sade huuhtoo saven tiilten pinnasta ja paljastaa järviruokojen muodostaman huokoisen rakenteen hyönteisille. Irto-savi on tarjolla linnuille pesänrakennusmateriaaliksi. Muutos on suunniteltu sisään ra-

kenteisiin. Halusimme tällä ilmentää sitä, miten kaikki materia on jatkuvassa muutoksessa niin vapaana kuin meidän käytössämme ollessaan. Olemme tottuneet ajattelemaan rakennusmateriaalien olevan staattisia, joko ehjiä tai rikkinäisiä. Voisimmeko sen sijaan oppia hyväksymään niiden muuttuvaisuuden? Voisimmeko uutuuden ja muuttumattomuuden sijaan arvostaa pitkäikäisyyttä ja tukea sitä huolenpidolla? Jos oppisimme arvostamaan muutosta ja ikääntymistä ympäristössämme, oppisimmeko sietämään sitä paremmin myös itsessämme?

Jaettu tekeminen

Alusta-paviljongin rakenteet on tehty haitattomista materiaaleista mahdollisimman vähällä fossiilienergialla ja yksinkertaisin käsityötekniikoin. Halusimme osallistaa arkkitehtuurin, muotoilun ja savirakentamisen opiskelijoita sekä museovieraita hankkeeseen ja pohdimme heille mielekkäitä tekemisen tapoja osaksi rakennusprosessia. Savi ja puu materiaaleina mahdollistivat ymmärrettävät rakenneratkaisut ja sitä kautta vahvemman osallisuuden prosessissa mukanaolijoille. Paviljonki toimii yhteisen oppimisen alustana. Teimme yhteistyötä mm. Raision seudun koulutusyhtymän saviartesaani-opiskelijoiden kanssa. Heidän materiaalitutkimuksensa ja sen pohjalta kehitetyt raakasavielementit muokkasivat osaltaan paviljongin suunnitelmaa. Aalto-yliopiston muotoilun laitoksen opiskelijat puolestaan tekivät keraamisia elementtejänsä osaksi kokonaisuutta. Rakentamisessa oli mukana savirakentajaopiskelijoiden lisäksi viitisenkymmentä arkkitehtiopiskelijaa. Työpajojen välityksellä pystyimme siirtämään kehollista tietoa savirakentamisesta osallistujille. Samalla syntyi yhteisö, jonka jäsenet jakoivat tietämystään myös toisilleen. Voisiko yhdessä ja omin käsin tekeminen osaltaan tarjota merkityksellisiä kokemuksia etsiessämme iloja kuluttamisen tuolta puolen?

Kuva 4. Elollinen ja eloton kietoutuvat yhteen. Ajan ja luonnonprosessien aiheuttama muutos on rakennettu osaksi paviljonkia. Savi-biohiili rappaus rapautuu ja varisee alas paljastaen pajupunoksen ja raviten kasveja. Rapatut paneelit ovat Raision seudun koulutuskuntayhtymän saviartesaaniopiskelija Pekka Räsäsen toteuttamia. Kuva: Maiju Suomi, kaikki oikeudet pidätetään.

Tilallisia keskusteluja

Alusta-paviljongin tutkimuksellinen tavoite on tarkastella, miten väliaikainen arkkitehtoninen tila voi toimia ympäristökeskustelun välineenä materiaalisella ja kokemuksellisella tasolla sekä käytännössä tilassa järjestettävien tapahtumien kautta. Edellä esittelimme kysymyksiä, jotka liittyvät materiaalin kiertoon ja sen vuorovaikutukseen elollisten olentojen kanssa. Yhtä oleellista meille on ollut etsiä keinoja ilmaista tilan moniaistisen kokemuksen tasolla ihmisen ja muun luonnon keskinäisriippuvuutta ja yhteismuotoutumista.

Kuva 5. Maiju Suomi ja Sofie Pelsmakers keskustelemassa arkkitehtuurista ja empatiasta. Auringon valo siilautuu tuulessa liikkuvien kasvien läpi ja lämpö absorboituu keraamisiin istuinlaattoihin vapautuen niistä keskustelun osallistujiin. Alusta-paviljonki toimii ympäristökeskustelun välineenä niin materiaalisella ja kokemuksellisella tasolla kuin käytännössä tilassa järjestettävien tapahtumien kautta. Kuva: Elina Koivisto, kaikki oikeudet pidätetään.

Tilan esteettinen tekstuuri muodostuu yhdessä lukemattomien inhimillisten ja ei-inhimillisten tekijöiden kanssa. Sade, aurinko ja ilman liikkeet rapauttavat raakasavimuureja ja -seiniä ajan kuluessa. Kasvit juurtuvat, kasvavat, kukoistavat, lakastuvat, maatuvat ja aloittavat kasvunsa uudelleen, vuoden kierron myötä. Kasvit muodostavat tilan muuttuvaiset rajat. Tuuli liikuttaa heiniä, aurinko siilautuu niiden lävitse. Varjot piirtyvät erilaisille kosketeltaville pinnoille. Auringon lämpö vapautuu keraamisista istuinlaatoista meihin. Kimalaiset kerääntyvät tädykkeen violeteille kukinnoille, nukahtelevat punahatun

mykiölle. Muurahaiset kiiruhtavat savitiilen sisään rakentamaansa pesään. Varpuset pyrähtelevät aluskasvillisuuden sekaan. Hidastamme tahtia, elämä avautuu ympärillämme ja meissä.

Alusta tekee tilaa kohtaamisille, ihmisten ja toislajisten kesken, materian kanssa, erilaisissa muodoissa. Syventääksemme ajatuksia hankkeen taustalla ja laajentaaksemme arkkitehtuurin äärellä nyt käytävää ympäristökeskustelua järjestimme tilassa syyskesällä 2022 sarjan keskusteluja. Näissä pohdimme estetiikan ja ympäristökriisin suhdetta, ympäristökriisin herättämiä tunteita ja taidetta väylänä niiden kohtaamiseen, sekä suhdettamme toislajisiin eläimiin. Tarkastelimme myös kaupunkisuunnittelun ja luontokadon välistä yhteyttä. Etsimme suuntaviivoja arkkitehtuurille, joka rakentuisi empatian varaan. Keskustelimme tulevaisuuden materiaalin käytöstä ja hoivasta. Pohdimme, millä tavoin suunnittelu muuttuu tiedostaessamme toimivamme ihmistä laajemmassa maailmassa. Päätimme sarjan keskusteluun arvoista arkkitehtuurin taustalla ja muutoksen mahdollisuudesta. Museoiden järjestämänä paviljongissa on ensimmäisenä kesänä päästy muovailemaan savesta pesiä erilaisille eläimille lasten työpajoissa, luomaan visioita tulevaisuuden arkkitehtuurille nuorten työpajoissa sekä nauttimaan musiikista konserttisarjan muodossa. Keväällä 2023 Alustan tapahtumat jatkuvat. Tällöin keskitymme hoivaan ja huolenpitoon suhteessa ympäristöömme, sekä paviljongin elinkaaren lähestyessä loppuaan materiaalin kierron tarkasteluun.

Alusta haastaa pohtimaan arkkitehtuuria monitahoisena prosessina pysäytyskuvan sijaan. Mitä arkkitehtuuri on? Miten sen on muututtava vastataksaan tarpeeseen luoda hyvinvointia kaikille niukemmin resurssein? Millaista olisi arkkitehtuuri, joka perustuu huolenpitoon ja elämän suojeluun? Toivomme Alustan toimivan sekä levähdyspaikkana, että ympäristökeskustelun tilallisena tiivistymänä.

Maiju Suomi on arkkitehti ja väitöskirjatutkija, joka työskentelee ympäristötietoisena arkkitehtuurin alueella. Suunnittelu-, tutkimus- ja opetustyössään hän etsii keinoja purkaa luonnon ja kulttuurin kahtiajakoa moniaististen tilallisten kokemusten kautta. Käytäntölähtöisessä väitöskirjatutkimuksessaan Aalto-yliopiston muotoilun laitoksella Empirica-tutkimusryhmässä hän tarkastelee, kuinka liikkuminen ihmiskeskeisen maailmankuvan tuolle puolelle muuttaa arkkitehtuurin tekemistä ja kokemista.

Elina Koivisto on arkkitehti, joka suunnittelee, opettaa ja kirjoittaa. Hän toimii rakennusopin yliopisto-opettajana Aalto-yliopiston arkkitehtuurin laitoksella ja muotoilee tutkimussuunnitelmaa luonnonmateriaalien mahdollisuuksista huolenpitoon kannustavan rakennetun ympäristön luomisessa.